

"Nieuwsblad van het Noorden", 26 maart 1994

Margriet Benak

De schilderwerken van de Groninger Ploeg-schilder Jan Altink (1885-1971) waren leuk in prijs gestegen. **En ineens doken er – voorjaar 1991 – bij diverse veilinghuizen tussen Groningen en Amsterdam allerlei Altinks op. Alleen waren ze stuk voor stuk vals. Althans, zo luidde het oordeel van galeriehoudster Renée Smithuis uit Heiloo. Grote paniek. Het gerenommeerde veilinghuis Sotheby's haalde – door twijfel bevangen – de dubieuze Altinks 'Havengezicht Den Helder' en 'Winter' op de valreep uit de veiling. Andere veilinghuizen, waaronder Christie's, volgden. Uit angst.** De Altinks kregen al snel het stempel 'besmet'. Het spoor naar de inbrenger, die zich van diverse namen bediende, leidde naar Cornelis Teunis van Loenen, een in Holthe woonachtige kunstschilder. Zich van geen kwaad bewust. Een strafrechtelijk onderzoek volgde. Van Loenen ging zelfs enige dagen achter de tralies en 31 schilderwerken, waaronder vermeende Altink-vervalsingen, moesten voor nader onderzoek mee. In maart 1993 blies Justitie de zaak af. Wegens 'gebrek aan wettig en overtuigend bewijs'. Voor de als 'vervalser' afgeschilderde Cor van Loenen, die later nog negen mille aan schadevergoeding ving, was de zaak afgedaan. **Maar z'n opponent, galeriehoudster Smithuis, gaf zich zo gemakkelijk niet gewonnen. De Altinks deugen volgens haar niet en het onderzoek deugt al evenmin. En dus moet Justitie haar huiswerk overmaken, maar dan beter, vindt Smithuis, daarin gesteund door de Groninger kunsthandelaar en Ploeg-specialist Cees Hofsteenge.** Verwacht wordt dat de komende week zal blijken of het Gerechtshof in Amsterdam voldoende reden ziet de zaak te heropenen.

Smithuis zwijgt voorlopig. Maar hoopt in stilte dat het recht zal zegevieren. En Cor van Loenen? Die wil eindelijk eens rust aan het front. "Er is al zo ontzaglijk veel vuiligheid over me heen gekomen. En de kunstwereld is in principe een goede wereld. Maar er lijkt nu allemaal rotte vis in te zwemmen. Hebberds, dat zijn 't. Ze sparen en dekken elkaar om geld, macht en prestige. Zo zit dat."

Rust is Cor van Loenen niet gegund. Smithuis blijft hem en z'n Altinks veilig opgeborgen in een kluis — achtervolgen, in haar jacht naar de waarheid. Want heeft ze zich dan zo vergist? Hoewel Renée Smithuis geen grote populariteit geniet binnen de kunstwereld — "ze is een absolute querulant die koste wat kost haar gelijk wil halen", "het lijkt wel een heksenjacht" of "ze heeft nu eenmaal een grote mond" moeten velen haar toch gelijk geven. Duidelijkheid over 'echt of vals' is er tot op heden niet over de Altinks van Van Loenen. **Al is de zaak vorig jaar door Justitie geseponeerd, de twijfel over de collectie Altinks is gebleven.** "Als Cor van Loenen zelf zo overtuigd is van de echtheid van z'n Altinks, waarom houdt hij de collectie nu wel binnenskamers? Hij riep vorig jaar toch dat hij volledig gerehabiliteerd was en dat er geen twijfel meer bestond. Als dat zo is, dan loop je toch weer naar Sotheby's om het opnieuw te proberen?," vindt de Groninger Altink-kenner en kunsthandelaar Sibbele Ongering. Maar hij heeft ze niet weer ontdekt. "Misschien wel het allerbeste." Ongering heeft, toen veilingmeester Rob Sneep van Sotheby's in allerijl naar hem in Groningen afreisde met de verdachte Altinks 'Winter' en 'Havengezicht Den Helder', genoeg gezien: "Dat was zeker niet van Altink. Daarvoor heb ik in mijn leven te veel van z'n werken gezien."

Wat anderen er ook van denken en zeggen, voor Cor van Loenen staat één ding vast: z'n Altinks zijn

echt. Alleen houdt hij ze nu nog maar even veilig opgeborgen. Hij heeft z'n neus al fiks gestoten. "En ik ben op een gezonde manier achterdochtig geworden." In z'n boerderij te Holthe wappert de kunstschilder ondertussen driftig met het voor hem zo gunstig uitgevallen technisch materiaalonderzoek van het Gerechtelijk Laboratorium te Rijswijk van medio 1992. **De conclusie; er is niet geanteda-teerd. "Dus ze zijn goed," vindt Van Loenen. Maar de Officier van Justitie stelt nadrukkelijk in een brief: 'Het zijn geen echtheidsverklaringen'.**

Er volgde nog een schriftkundig onderzoek. Omdat het materiaalonderzoek nu eenmaal niet aan-toonde dat er ten onrechte met J. Altink was gesigeneerd. **Maar in zijn ijver de buitenwereld van z'n onschuld te overtuigen, liet Cor van Loenen de uitslag van het schriftkundig onderzoek buiten beschouwing. Blijkens een officiële rapportage van de schriftkundige is er echter wel degelijk iets aan de hand met de signatuur op enkele verdachte schilderijen. De conclusie van de schrift-expert over vier van de vijf onderzochte Altinks is vernietigend: "De signaturen zijn waarschijnlijk niet van de hand van de schilder J. Altink." De expert constateert te veel afwijkingen op de verdachte werken in vergelijking tot de signaturen op onomstreden Altink-doeken.** Alleen is het rapport met het voor Van Loenen zo brisante resultaat pas op schrift gezet door het Gerechtelijk Laboratorium op 15 juni 1993. Het vooronderzoek naar de Altink-vervalsingen is dan al lang (maart 1993) gestopt. **De late verschijning van de rapportage is te wijten aan langdurige ziekte van de schriftkundig expert.** Maar in januari is de essentie van de conclusie van de zieke schriftkundige wel keurig doorgebeld aan Justitie door een collega. Dus kon Justitie verder met de zaak.

Hoe vernietigend het schriftkundig onderzoek achteraf op papier misschien ook lijkt, de Amsterdamse Officier van Justitie L.A.J. Dun blijft erbij dat er 'onvoldoende overtuigend bewijs was geleverd voor een strafzaak': "Dan heb je heel wat meer nodig aan bewijslast. En met alleen bewijzen dat de schilderijen vals zijn, ben je er nog niet. Ook moet worden aangetoond dat de handelaar daar wetenschap van had. En ik heb m'n beslissing, om te seponeren, destijds gebaseerd op het gehele proces-verbaal. Dat bestond uit heel wat bladzijden."

Cor van Loenen verwijst het rapport van de schrift-expert naar de prullenbak. Van Altink is volgens de kunstschilder namelijk bekend dat hij slordig met signeren was. En de man heeft duizenden werken gemaakt. Dan is het toch logisch dat er verschil zit in z'n signaturen. **Cor van Loenen heeft er zelfs een studie van gemaakt. En is derhalve misschien wel de grootste deskundige als het gaat om de signaturen van Altink, vindt hijzelf. De Groninger Altink-specialist Sibelle Ongering verklaart dat Altink juist 'een behoorlijk vaste hand van signeren had'. "Alleen wat eenvoudig, helaas. Men hoeft er bij wijze van spreken maar even een paar uurtjes voor te gaan zitten, en het lijkt al heel wat."**

Aanklaagster Renée Smithuis grijpt met haar medestander Cees Hofsteenge het schriftkundig onderzoek, en vooral de late verschijning ervan, aan als één van de vele missers, waardoor heropening van de vervalsings-affaire volgens hen gerechtvaardigd is. Smithuis' raadsman, mr. Hamer uit Amsterdam, beaamt dat de autoriteiten die zich destijds met de vervalsingsaffaire hebben bemoeid, grove steken hebben laten vallen. En het wetenschappelijk onderzoek naar de signatuur is voor het Openbaar Ministerie dat de zaak heroverweegt zeker een 'novum'. "Op het moment dat de Officier van Justitie het besluit nam de zaak te seponeren, had hij het bewuste rapport niet eens officieel op schrift. En wat zegt nu een telefoontje!" **Het onderzoek is volgens mr. Hamer nog maar 'één van de vier zwakke elementen in het onderzoek'.** Wat die andere 'technische' missers zijn, houdt hij

liever voor zich, totdat het Gerechtshof een uitspraak doet, **"Maar wat ze hebben gedaan, is mager. Maar ach, het Openbaar Ministerie krijgt niet dagelijks te maken met schilderijen-vervalsing."** **Cor van Loenen steekt een ander document omhoog, waarmee volgens hem het bewijs is geleverd dat de Altinks wel degelijk goed zijn. Hij heeft namelijk een taxatierapport van z'n doeken.** Vorig jaar opgemaakt door beëdigd taxateur en makelaar in kunst Auke W. van der Werff te Broek in Waterland. Niet de eerste de beste, zegt Van Loenen. Van der Werff, een alom gerespecteerd top-expert moderne kunst die jarenlang was verbonden aan Sotheby's, heeft de twaalf omstreden Altinks stuk voor stuk getaxeerd, in augustus 1993, enkele maanden nadat Justitie besloot af te zien van een strafzaak. De totale taxatiesom voor de omstreden Altink-collectie is vastgesteld op 136.000 gulden. Maar Auke W. van der Werff plaatst wel een aantal kanttekeningen, Zo is de taxatie uitsluitend te gebruiken voor verzekerings- en niet voor commerciële of juridische doeleinden. En bovendien is de **taxatie voorlopig**, zo schrijft hij in een aparte brief. **Van der Werff heeft namelijk wel degelijk ernstige twijfels over de doeken.**

**Maar volgens Cor van Loenen doet dat niets af aan de waarde van het taxatierapport. "Een taxatie is een taxatie. En die voer je alleen uit als je ervan overtuigd bent dat het werk goed is. Dus het zijn echtheidsverklaringen. 'De door Auke W. van der Werff bijgesloten brief, waarin de top-expert z'n twijfels uitspreekt over de echtheid van de werken en de kunstschilder uitdrukkelijk adviseert een aantal experts zijn Altink-collectie nog eens te laten bekijken, vindt Van Loenen uiterst laf. 'Je taxeert wel of niet. En daarmee uit.** Winter wordt getaxeerd op 22.000 gulden en Heuvellandschap Pic de Luc op 15.000 gulden. Je komt toch niet tot dergelijke bedragen als je twijfelt." Taxateur Van der Werff heeft vorig jaar augustus geen moment getwijfeld aan de goede trouw van Cor van Loenen. Nu heeft hij echter spijt. En had hij, achteraf gezien, er misschien beter aan gedaan met een hele grote boog om de betwiste Altinks heen te lopen. Hij wilde de man uit Holthe alleen maar helpen. Om z'n schilderijen te verzekeren. Iedereen had al tegen hem aangeschopt. En die Smithuis was zo ongenueanceerd bezig geweest. Ze schreeuwde moord en brand. Het leek wel een heksenjacht, **Van der Werff terugblikkend:** "En bovendien is het heel gemakkelijk om direct te zeggen 'vals'." Dus taxeerde hij. **En schreef in een begeleidende brief: 'Het is toch geen collectie waarvan ik onmiddellijk denk: dit is allemaal goed... Het is aan te bevelen in de toekomst de collectie nog eens te bekijken met enkele experts voor een definitiever oordeel... De herkomst van een zo grote partij Altinks is te vaag en de amateuristische manier van inlijsten klopt van geen kant...' En tot slot: 'Daarom beschouw ik deze verzekeringstaxatie dan ook als voorlopig'.**

Auke W. van der Werff vindt dat Cor van Loenen niet netjes met z'n taxatierapport omspringt. En dat het een 'echtheidsverklaring' zou zijn, is al helemaal te zat voor woorden. "Al had Van Loenen alleen maar m'n advies opgevolgd, om nog eens enkele deskundigen te vragen voor een eindoordeel. Dan was de kous daarmee af. Nu wordt het verhaal alleen maar ingewikkelder en warriger. **En ik vrees dat Van Loenen zich hier zo in vastgebeten heeft, dat hij gelooft in z'n eigen leugens."**

Voor Cor van Loenen heeft Auke W. van der Werff inmiddels afgedaan. Een dikke brief is richting Broek in Waterland gegaan: "Wat hebben we aan een zielig sentimenteel verhaal. Je taxeert, ja of nee. Hij is een bange wezel. En waarom zou ik er opnieuw deskundigen bij halen. Er ligt al een rapport van het Gerechtelijk Laboratorium. En hebben destijds alle veilinghuizen m'n Altinks niet ingenomen omdat ze het prachtig werk vonden? Dat zijn ook allemaal top-deskundigen. En in een catalogus van een veilinghuis stond er zelfs eentje afgedrukt in full-colour. Dus waar praten we dan nog over!" **Met de herkomst van zijn Altinks is volgens de Van Loenen niets aan de hand. "Hoezo vaag!"**

**De Altinks heeft hij netjes verzameld. In eerste instantie samen met z'n inmiddels overleden zus in Schoorl. En via wat ruilhandel (antiek voor schilderijen) en niet van de bank geleend geld kon Cor van Loenen in 1990 z'n Altink-collectie fiks uitbreiden.** Olieverfdoeken, gouaches, aquarellen en tekeningen, ruim 30 stuks. Hij betrok ze respectievelijk van een ergens in Limburg woonachtige Van den Berg – 'een oude bekende' – en van een zekere Jansen uit Amsterdam. "Ik was zo verguld met de collectie. En ik heb geen moment aan de echtheid getwijfeld. Dus adressen heb ik ook nooit gevraagd." De Altinks waren, zo zegt Van Loenen, bedoeld om zelf te houden. "Ik ben geen handelaar, maar kunstschilder en verzamelaar." Maar in Holthe moest er een atelier bij de boerderij gebouwd worden. En al ging Van Loenen op z'n kop staan, de bank leende niets. Hij moest maar wat werk uit z'n schilderijen-collectie verkopen. Via advertenties probeerde Van Loenen particulieren te interesseren. Zodoende ontmoette hij najaar 1990 ook galeriehoudster Renée Smithuis uit Heiloo. Ze koesterde een warme belangstelling, kwam enthousiast op Van Loenen over, maar kopen deed ze niet. Maar ze kende wel een andere Altink-liefhebber.

Het relaas van Renée Smithuis wil dat ze toen al meteen zag dat het getoonde werk van Altink vals was. Alleen had de galeriehoudster er toen geen trek in de Van Loenens teleur te stellen. De door haar bedoelde geïnteresseerde Altink-liefhebber, de in Blaricum woonachtige prof. dr. A. Dingenars van Hillegonsberg – tevens bestuurslid van het Singermuseum in Laren koopt een paar dagen later wel, hij rijdt er speciaal voor naar Holthe. "Die man was zo enthousiast. En hij heeft zelfs Smithuis nog bedankt voor de tip," weet Van Loenen. "En later beweert ze ineens dat ze vals waren..!" Cor van Loenen heeft later getracht verhaal te halen bij de toen zeer gelukkige koper, want de jacht op Van Loenen was op dat moment net geopend door Smithuis. Hij kon de steun van Van Hillegonsberg derhalve goed gebruiken. "Hij reageerde niet op m'n brieven; toen heb ik hem gebeld. Weet je wat hij zei: 'Meneer Van Loenen, juist of onjuist, terecht of onterecht, waarheid of leugen, ik wil niets met deze zaak van doen hebben'. Dat is dan iemand die zeer hoog staat aangeschreven in de kunstwereld. Wat hypocriet." En galeriehoudster Smithuis kan wel 'hysterisch van alles roepen', de gekwelde Cor van Loenen kent verhalen over 'dat mens Smithuis' die haar uitstekend typeren. Hij noemt een voorbeeld. Wijlen schrijver en kunsthandelaar Adriaan Venema – die ooit een boek schreef over de Groningse kunstenaarsgroep De Ploeg – wijdt in z'n memoires enkele pagina's aan de Altink-affaire en in het bijzonder aan Smithuis. Hij maakte de kunsthandelaarster mee tijdens z'n bezoek aan Sotheby's om naar de verdachte Altinks te kijken: 'Ze probeerde me al te overtuigen voordat ik iets gezien had. Met argumenten die kant noch wal raakten. Zij toonde aan in geen enkel opzicht een expert te zijn, hooguit een overspannen aanklaagster...' aldus Venema's memoires.

De Alkmaarse kunsthandelaar Wim de Boer noemt haar desgevraagd 'een getruct, gemeen mens'. Wim was onlangs de dupe van Smithuis' praktijken, zegt hij. "Ze gunt niemand een verkoop. Als je het mij vraagt, zijn het gewoon smerige trucs," zegt De Boer, die zich dan ook goed kan voorstellen dat Cor van Loenen 'slachtoffer' is.

Hoewel er aan de Altinks nog steeds 'een vies smaakje zit', staan de kunsthandelaren niet te springen om de Altink-affaire weer op te rakelen. Smithuis zou er beter aan doen de strijd om haar gelijk te halen te staken, vinden ze. Want opnieuw paniek en angst zaaien onder het kunstminnend publiek, daar vaart niemand wel bij. De Groningse veilinghouder en **Altink-kenner Johan van der Hende** vindt, hoe goed bevriend hij ook is met galeriehoudster Smithuis, dat het 'gestook' beter afgelopen kan zijn. "Wat nu wordt aangeboden aan Altinks, bij bonafide veilinghuizen, is zeker goed. **Bovendien zijn de valse werken van Altink die destijds rouleerden nu bij iedereen bekend. Voor mij staat**

**vast dat ze vals zijn.** Maar echt bewijs daarvoor leveren blijft moeilijk. Daarvoor is het werk van Altink te recent.”

De olieverf waarmee Jan Altink in z'n laatste jaren werkte, is qua samenstelling, kleur en merk nog exact dezelfde verf die hedentendage nog wordt gebruikt. Dat maakt de zaak extra gecompliceerd. Op enkele niet gedateerde schilderijen na heeft het Gerechtelijk Laboratorium destijds dan ook geen grondig materiaal-onderzoek losgelaten.

Voor Altink-kenner Johan van der Hende is het derhalve vooral een kwestie van goed kijken. Hij heeft uit de nalatenschap van Jan Altink zeker zo'n 600 werken geveild. "Die heb ik allemaal in de vingers gehad. Dus ik kan wel zeggen dat ik voldoende deskundig ben." Z'n Groningen kunstcollega Sibelle Ongering heeft al evenmin hooggespannen verwachtingen van een hernieuwd onderzoek. "Als het laboratorium al niet voldoende bewijzen kan leveren... En ik kijk dagelijks tegen Altinks aan. Maar kijken is zo subjectief."

Ongering vraagt zich dan ook af of het oprakelen nog zin heeft. "Want als je bewijslast wilt hebben om iemand van vervalsing te kunnen betichten, dan moeten agent en officier als het ware over de schouder van de schilder meekijken en hem vervolgens op heterdaad betrappen als hij ermee naar de veiling stapt."